

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

DEBRECEN VÁROS KÖNYV-
NYOMDA-VÁLLALATA,

ahova a lap szétküldésére vonat-
kozó felszólamlások küldendők. ::

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 12 kor., félévre 6 kor.

Egyes szám ára 30 fillér.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVA-
TAL DEBRECEN, NYOMTATÓ-
UTCA 9. SZÁM,

ahova a lap szellemi és anyagi ügyeire vonat-
kozó összes közlemények, kéziratok, előfize-
tések és hirdetési díjak küldendők. ::

Dr. Jankovich Béla.

Debreczenben nem járt még 1848 óta soha hivatalosan közoktatásügyi miniszter. De főiskolánk már negyedfél százada, hogy van s az is régi dolog, hogy az egyetem gondolatával vergődünk. Erről szeretnénk az új kultuszminiszter látogatása alkalmából egyet-
mást elmondani.

Amikor a múlt század 90-es éveiben az egyetemi mozgalom ismét megindult, ez a mozgalom nem állami, hanem felekezeti, református egyetem létesítését vette tervbe.

A zsinat is ilyen célból rendelte el a közadakozást, melynek eredménye gyanánt mintegy másfél millió korona alapítvány gyűlt össze.

Ennek is jórésze csak papíron, mint ajánlat.

Ez volt az oka, hogy a meglehetősen szűkre tervezett bölcsészeti fakultást nem lehetett felállítani.

A tiszta református egyetem eszméje ekkor módosult először. Felmerült a gondolat, hogy a testvér protestáns felekezetet is be kellene vonni.

A kiküldött követ azonban jó válasz nélkül tért vissza. Még ekkor sem adtuk fel a harcot és felvetettük a Debreczen városi egyetem gondolatát.

Az volt a terv, hogy Debreczen városa adjon annyit, amennyit, a kerület adja, ami összegyűlt, adja a gyűjteményeket, rendezze a meglévő két fakultást és kérjük meg a 3 karra az egyetemi jogot.

Ekkor jött dr. Kenézy Gyula az állami teljes egyetem eszméjével s nagy tehetségével, kedvező összeköttetéseiével meg is nyert annak mindenek. Elsőben a várost, azután a kormány érdeklődését, azután magát a kerületet is.

Színből, szívből, meggyőződésből, kényszerűség-
ből mindenki meghódolt. A kerület is, annyival is inkább, mert Apponyi Albert gróf, az akkori kultusz-
miniszter az elnökség közvetlen tudakozódásaira felettébb kedvező választ adott s a felmerült aggodalmakat minden tekintetben eloszlatta.

Természetesnek találta, hogy az új egyetem a régi háromszázados főiskolának legyen a folytatása s ehez közel is építtessék.

Kilátásba helyezte azért nem csak a theologiai fakultás bekapcsolását, nem csak a Nagytemplomban való egyetemi isteniszteletet, hanem még annak a lehetőségét is nyitva hagyni látszott, hogy az összes eddigi tanszékekre, amennyiben azok javadalma továbbra is folyósíthatnák, református tanárok fognak kineveztetni.

Zichy János gróf idejében a református theologiai fakultás, nagytemplomi évkezdő és évzáró isteniszteletek mellett csak az Egyház-téren tervezett központi egyetem jelezték volna a régi múltat, ellenben előtérbe nyomult az egyetemnek a Nagyerdőre való kitelepítése.

A kerületi elnökség e tervbe csak úgy lett volna hajlandó bele egyezni, ha míg egyfelől az összes fakultások kitelepítettnek és a Nagyerdőn egyetemi templom is épül; addig másfelől az egyetem már a kollégiumban megnyitvatik, esetleg a központi egyetem is az Egyház-téren épül és mindaddig, míg az új épületek elkészülnek, ott is marad.

Közben pedig létrejött az új egyetemi törvény, melyben már nem csak a debreceni, hanem a pozsonyi egyetem felállítása is kimondatott. Megszületett a junktim s kitelepített az erdőre az egyetem.

Igy távolodtunk az első alapoktól mind messzebb-messzebb. Így jutottunk a mostani türhetetlen helyzetbe, mely szerint elvileg már jóformán sok mindent feladtunk, gyakorlatilag pedig semmit se értünk el. Nem értünk el különösen amiatt, hogy a két egyetem létesítése egymással szükségtelenül egybekapcsoltatott.

Pozsonyban még a helyét se lehetett eddig kijelölni az egyetemnek. Itt Debreczenben pedig a három meglévő fakultással már rögtön fel kellett volna állítani az egyetemet. Pozsonyban nem lehet az építkezést se megkezdeni, itt pedig a meglévő intézmények is szenvednek a halogatás miatt.

Nincs azért más hátra, mint Debreczenben a főiskola mostani helyiségében megnyitni az egyetemet, ehez alig kell az új egyetemek létesítésére felvett két milliónak $\frac{1}{8}$ -ad része és azzal véglegesíteni a mi részünkről is a dolgot.

Erre várjuk az új kultuszminisztert, akinek idejéig a legnagyobb várakozással nézünk s akitől a mostani bizonytalan és hamis helyzet rendbekerülését várjuk.

Még államtitkár se volt, már tudtuk felőle, hogy a két egyetem dolganak összekötését az új egyetemek létesítésére nézve mind Pozsony, mind Debreczen, de különösen az ügy szempontjából helytelennek ítélte.

Arról is meggyőződünk, hogy mérlegelni tudja az áldozatot, amelyet a háromszázados főiskolának a feladása jelent s azt is meg tudja érteni, hogy a kerületnek kötelezettsége is van úgy önmaga, mint a hívek és az iskola iránt is.

A debreceni református főiskola az ország első főiskolája. A legrégebbek közül való, a legnépesebb. Felekezeti különbség nélkül nevelte a magyarság fiait. Magyar diákelet, híres diákviseléssel, tradíciókkal, autonómiákkal itt fejlődtek ki legjobban. Itt létesült a legrégebb magyar diák-egyesület s itt jelentkezett elsőben a magyar demokratikus irány.

Az állami, de semmiféle egyetemnek sem derogálhat az a körülmény, hogy az új alkotás az öskollégiumból fejlődik ki. Ellenkezőleg, a negyedik százados mult csak hasznára és dícsőségére válik az ujnak. Ezt a multot kell azzal honorálni, hogy nem annyira egy teljesen külön egyetem szerveztessék a főiskola helyett, hanem a debreceni főiskola emeltessék egyetemi rangra. Ez az intézkedés pedig történjék meg minél hamarabb. Egy meglévő nagy intézménynél az átmeneti állapot a legnagyobb veszedelmekkel jár s az egyházkerület maga sem maradhat már tovább ebben a bizonytalanságban. Vagy, vagy.

De nem fűzzük tovább a szót.

Várjuk dr. Jankovich Bélát, az új kultusz- és közoktatásügyi minisztert és bizalommal várjuk. — Várjuk a döntést és nem félünk tőle.

Múltunk szép és dícső volt eddig. A magunk erején elégre mentünk. Fel kell tenni, hogy az állam támogatásával még többre fogunk mehetni. De bármilyen nagy legyen erőnk s bár együvé kerüljünk vagy magunkra maradjunk, mi ezután is egyformán a hazát, a magyarságot és a haladást fogjuk szolgálni.

Meg vagyunk győződve, hogy dr. Jankovich Béla e szolgálatokat méltányolni tudja és méltányolni is fogja.

1848 óta nem járt Debrecenben közoktatásügyi miniszter. (Jellemző erre az országra!) Annál nagyobb tisztelettel és megbecsüléssel fogadjuk azt, aki most hozzánk eljön és kollégiumunkat meg fogja tekinteni. Minden jót várunk ettől a látogatástól és a Debreceni Protestáns Lap részéről üdvözljük dr. Jankovich Bélát!

Dr. Ferenczy Gyula.

A debreceni egyetem junktimja.¹

Irta: dr. Kardos Albert.

A politikában sem szerettem a junktimot, a különféle kérdések mesterséges kapcsolatát, mert valami nem egyenes és nem tiszta dolgot sejtettem benne. Még kevésbé tudok megbarátkozni a közművelődési junktimmal, közoktatási ügyek erőszakos összebogozásával. Egyáltalában nem értem, hogy miért kell egy kulturális intézmény, mondjuk, a debreceni egyetem életét egy másiktól függővé tenni, a mi egyetemünk sorsát a pozsonyhoz kötni.

Mikor annak idején, 1911 október havában Zichy János közoktatásügyi miniszter és Khuen-Héderváry miniszterelnök a debreceni nagy küldöttségnek bejelentette az egyetemi törvényt és abban

¹ E cikket dolgozótársunk előbb írta, mintsem Jankovich miniszter debreceni utjáról és a miniszterrumnak a debreceni egyetem iránti hangulatváltozásáról hírt adtunk volna.

a debrecenit kívül a pozsonyinak is a tervét, a küldöttség nagyrésze azonnal lehangolódott és sehogy sem volt megegyedve a harmadik egyetem rég húzódo ügyének ilyenformán elintézésével. A magam részéről nem helyesltem ezt a zúgolódást, sőt egyik-másik küldöttségi tagtársamnak szűkkeblűségét vettem szemére. Most utólag belátom, hogy a debrecenieknak igazuk volt, mikor ösztönszerűen fellelték a mi egyetemünk sorsát a pozsonyitól. Ösztönszerű volt ez az érzés, mert akkor még csak nem is képzeltük, hogy Pozsony lesz a kedves gyermek és hogy Debrecennek minden olyasmit ki kell verekednie, ami Pozsonynak önként hull ölébe.

Mindez azonban mellékes volna és engem nem is bántana, ha azt a bizonyos junktimot nem látnám a két egyetem között. Meg tudnám bocsátani azt, hogy Pozsony összehasonlíthatatlannal kevesebb áldozatot visz az egyetem oltárára, mint Debrecen, el tudnám feledni azt, hogy a debreceni egyetemet majd hogy meg nem esonkították, csak azt a félig burkolt, de jórészen nyílt törekvést ne látnám, hogy a debreceni egyetem nem nyitható meg előbb, mint a pozsonyi.

Többszörös igazságtalanság rejlik abban a látzólag igazságos, az egyenlő elbánást mutató junktimban. — Igazságtalan a debreceni egyetem megnyitását a pozsonyihoz kapcsolni, nemcsak azért, mert a két város nem egyenlő áldozattal járul az egyetemhez, hanem és főképp azért, mert Debrecenben és Pozsonyban nem ugyanazok az egyetem fölállításának előzményei és előfeltételei. Debrecenben egy százados múltú, nagy dícsőségű, gazdagon felszerelt főiskola áll készen, hogy egyetemmé alakuljon, míg Pozsonyban csak a kir. jogakadémia szolgálhat olyan, amilyen szűk alapot a szervezendő egyetem számára. Debrecenben nemcsak a teológiai és jogi fakultás vonulhat be egyenesen a mai kollégiumból a leendő egyetembe, hanem a bölcséleti karnak is oly tág kerete van, amilyen Pozsonyban sohasem volt, még akkor sem, mikor a pozsonyi akadémia valami csonka filozófiai fakultást foglalt magában, amely az utóbbi évtizedekben teljesen elaszott, csökevényé vált.

De nemcsak igazságtalan, hanem célszerűtlen is a két új egyetemet egyszerre szervezni és egyiket a másik kedvéért megvárakoztatni. — A budapesti és kolozsvári tudományegyetem hivatalosan is azt szokta hangoztatni, a tanáraikból alakult félhivatalos egyesület pedig bőségesen fejtegette több alkalommal, hogy veszedelem két új magyar egyetemet felállítani.

Nem annyira azért, mert az állam anyagi ereje nem győzi a szükséges költséget, hanem inkább azért, mert a magyar tudományos élet nem tudja mindakeltőt ellátni megfelelő tanárokkal. — Az egyetemi tanároknak ebben a kedvezőtlen felfogásában bizonyára sok a túlzás, de ha csak egy kevés igazság is van benne, akkor ebből világosan következik, hogy okosabb dolog az új egyetemeket egymásután szervezni. Ha például nincs egyetemi tanszékre méltó filozófusunk, fizikusunk, vagy fiziológusunk, akkor mindenesetre kisebb baj származik, ha csak az egyik egyetem tanszékét töltjük be kifogásolható tanerővel, mint egyszerre két egyetemen kockáztatni

a tudomány és tanítás érdekeit. Szóval, ha éppen ezidő szerint kevés az egyetemi tanárnak való tudós, akkor ezt a keveset használjuk fel most. Debrecen javára; Pozsony pedig necsak azért várjon, mert épület és felszerelés dolgában még a kezdet kezdetén áll, hanem mert a várakozásból csak hasznot láthat, mert a várakozás néhány éve alatt könnyen nevelkedhetik egy hivatott tudós nemzedék.

Azonban a debreceni egyetemnek nemcsak külső, hanem belső akadály is van. A debreceni egyetemnek magának van egy olyan rejtett junktíma, amely évekig elodázhathatja a tulajdonképeni megvalósítást. Ez az akadály abban a balítéletben rejlik, hogy az új egyetemnek teljesnek kell lennie, hogy a debreceni egyetem csak mint négykarú teljes egyetem nyitható meg. Mit jelent ez más szóval? A debreceni kollégiumban hiába várja készen az átalakítást a hittani, jogi- és bölcséleti kar, ez a három kar nem emelkedik egyetemi rangra, a református főiskola nem válhatik egyetemmé, mindaddig, amíg az orvosi kar ki nem fejlődik, holott az orvosi karnak még sem épülete, sem felszerelése, sem tanári testülete. — A három meglevő kar tehát még évekig, mert az orvosi klinikák és tudományos intézetek felépítése és berendezése esztendőkbé kerül, hosszú, kínos évekig tengődjék mai átmeneti állapotában, nem tudva, hogy a felekezeti kívánalmaknak tegyen-e még eleget, vagy már az állami szellemnek hódoljon; a ma működő tanárok e szerint még évekig függjenek a levegőben és dolgozzanak valóságos lidércnyomás alatt, nem tudva azt, hogy az állam átveszi-e őket az egyetemi tanárok létszámába, vagy pedig végkielégítéssel kénytelenek lesznek nyugalomba menni, esetleg más állás után nézni.

Meggyőződéseim szerint ennek a belső junktímnak sincs jogosultsága; a theologiai, jogi és bölcséleti karnak nem szabad tespednie, fejlődésében megállania, a íg hozzájuk nő az orvosi kar; a főiskola most alkalmazott tanárainak nem szabad tovább kétségben maradniok jövő sorsuk és munkakörüik felől csupa kollegiálitásból olyan tanárok iránt, akik még egyáltalában ki sincsenek nevezve.

A debreceni egyetemnek minél előbb meg kell nyílnia, a református főiskola már az 1913—14-ik évre átalakulhat állami egyetemmé; 1913 szept. 1-én megkezdheti működését a debreceni egyetem három tényleges és egy névleges karral. A szervezés elvégezhető, a személyi kérdések megoldhatók, ha a közoktatási kormány teljes jóindulattal karolja föl a debreceni egyetem ügyét és ha a helybeli tényezők, az egyházkerület és a város a legnagyobb fokú erővel sürgetik, hogy a papiros-egyetem váljék valóságos egyetemmé.

Jóindulat odafent, erős akarat idelent; e kettőnek egyesüléséből néhány hó alatt megszülethetik az évek óta vajúdó, harmadik, a debreceni egyetem.

Bullinger Henrik és Fejértóy János levelezése.

Irta: Erdős Károly.

Amikor Zwingli, a Krisztus ügyéért és hazája dicsőségéért vívott nemes hadakozása közepett, mint az evangéliumi és polgári szabadság hőse, a kappeli

csatamezőn 1531 október 11-én elesett: még a leg-erősebb lelkek is csüggedezni kezdtek a svájci reformáció jövője felett. Gondviselésszerű ténynek kell tehát tekintenünk azt, hogy a zürichi nagytanács körültekintő bölcseséggel és egyhangú bizodalommal Bullinger Henriket választotta meg a nagy Zwingli utódául 1531 december 9-én.

Bullinger (szül. 1504 július 18., meghalt 1575 szeptember 17.), kiváló és sokoldalú szellemi képessége, gyakorlatias érzeke és ernyedetlen munkássága folytán a reformáció vezéralakjainak sorában első rangú helyet érdemelt ki. Nemcsak biztosította a Zwingli által kivívott jogokat és eredményeket, hanem egyszersmind a jól megalapozott intézmények gyarapításával és fejlesztésével, mint szintén szellemi, irodalmi munkásságával késői századokra kihatólag megegyengette az utat, amelyen és kitűzte a célt, amely felé a helvét irányú reformációnak haladnia kellett előre.

Mellőzve ezúttal az ő maradandó becsű működésének és hatásának egyetemes jellegű rajzolását, csupán azt említem meg, hogy a korabeli lekipásztorokkal, theologusokkal, világi buzgó férfiakkal folytatott nagyarányú levelezése révén áldásosan előmozdította a reformáció terjedését egész Európában és számosan közvetlenül az ő művei és levelei következtében buzduáltak fel az evangéliumi munkára.

Hazánk reformációjára szintén irányító és eredményes hatást gyakorolt Bullinger egyfelől alapvető és útmutató műveivel, másfelől apostoli szellemű és célzatú levelezésével.

A magyar reformáció vezető emberei ugyanis már 1541-től kezdve több ízben fordultak hozzá részint dogmatikai, részint liturgiai és általános egyházi kérdésekben tanácsért és tájékoztatásért. Ez a körülmény indította őt arra, hogy elsőben is különleges rendeltetési célból éppen a magyarországi református gyülekezetek és azok lekipásztorai számára részletesen és szabatosan megírja és elküldje azt a nagyjértékű dolgozatát, amely ma már csupán egyetlen példányban, a Ráth György-könyvtárban van meg. Ennek, a hazánkban nyomdahely és nyomdász megjelölésének mellőzésével, de valószínűleg Kolozsvárott, Heltai Gáspár nyomdájában 1559-ben megjelent, 43 számozatlan levélből álló 8° munkának a címe: *Libellus Epistolaris, a pio et doctissimo viro, Heynricho Bullingero, Tigurine Ecclesiae in Helvetia pastore fidelissimo et vigilantissimo pressis et afflictis Ecclesys in Hungaria, earundemque Pastoribus et Ministris transmissus. Anno Domini MDLIX.*¹ — Ugyanazon 1559. év elején az ő szándékának megfelelőleg adta ki veje és tisztvársa, Lavater Lajos azt a 33 részre osztott és azóta többszöri kiadásban megjelent egyházszertartási útmutatót, amely a mi hazai gyülekezeteink liturgiai rendtartásának kialakulására irányító hatású volt. Címe: *De ritibus et institutionibus Ecclesiae Tigurinae.* 1559.

Századokra kiható jelentőségűvé vált hazánkban is az ő 1562-ben latinul megszövegezett, majd nyomtatásban latin és német nyelven, állami költséggel

¹ Leírta Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtárban, II. rész, 80. sz. a. V. ö. Ráth György: „Bullinger Henrik és a magyar reformáció”. Budapest, 1896. 13. kk.

1566-ban kiadott vallástételi munkája,¹ melyet az 1567. évi február 24–26. napjain Debrecenben tartott zsinaton a jelen volt 17 egyházmegyebeli vezérferfiak, élükön Méliusszal, a magyar református egyház szimbolikus okmányául fogadtak el. Egészen az 1881. évi debreceni alkotmányozó zsinatunkig erről a hitvallásról nevezték eleinket a magyar országos törvények helvét hitvallású evangélikusoknak.

Még jóval előbb, nevezetesen már 1550-ben megküldötte a közte és Kálvin között 1549-ben május hó végén létrejött és véglegesítési helyéről *Zürichi Egyezménynek* (Consensus Tigurinus) nevezett okmány másolati példányát Magyarországra, egyfelől azért, hogy a magyar reformátori férfiak szintén meggyőződjenek arról, hogy a zürichi és genfi reformáció egy és ugyanazon evangéliomi tant vallja, másfelől azért, hogy még a szöveg kinyomatása előtt a magyarok szintén nyilatkozzanak e megegyezés felől.² Már 1551 március 8-án teljes megnyugvással és örömmel írhatta Sangallenbe a nálánál húsz évvel idősebb tudós barátjához, *Vadian*-hoz,³ hogy a *Zürichi Egyezményt* néhány kiváló angol, porosz, francia, olasz és magyar férfiú a közrebocsátás előtt látta és nem helytelenítette.⁴ Hogy kik voltak névszerint azok a derék magyar emberek, akikhez ő ezt a 26 cikkelyből álló, nagy fontosságú, rendszeres dogmatikai művet megküldte, még ma is bizonytalan; azonban remélhető, hogy az egykorú levelezések közrebocsátása rendén ez a tétel is tisztázódni fog.

Bullingernek a magyar reformátori munkatársakkal folytatott levelezéséből *Böhl* Ede egykorú kéziratok és a *Miscellanea Tigurina* gyűjteményes kiadvány alapján értékes szemelvényeket tett közzé,⁵ kiadván nyomtatásban *Feyerthoy János* két, *Huszár Gál*, *Macarius József*, *Thuri Mátyás* és *Méliusz* egy-egy levelét, melyet ezek a közismert nevű férfiak írtak Bullingerhez. Bizonyos, hogy rajtok kívül még más magyar is levelezett úgy Bullingerrel, mint a többi svájci lelkésszel és ezeknek az egykorú leveleknek közlése nyomán még sok új adattal fog gazda-

godni a magyar reformáció XVI. századbeli történelmére. Ez a cél lebegett szemem előtt, mikor Zürichben folytatott egyetemi tanulmányaimmal kapcsolatban feljártam az ottani levéltárakat és több olyan egykorú levelet és hitelesített kéziratot másoltam le, amelyeket idáig nem ismertem és nyomtatásban nem olvastam. Ilyenek különösebben a *Feyérthoy* 1553-ban és 1555-ben kelt levelei.⁶

Lampe—*Ember* az első, aki *Fejértóy* 1551 március 26-án kelt első leveléből bőven idéz³ és abbéli megjegyzése kapcsán, hogy ugyanez a tekintélyes magyar férfiú ugyanezen esztendőben más levelet is írt Bullingerhez, amely más levélből (ex aliis litteris) szintén látható a reformációnak Magyarországon való terjedése: nyomban idézi is a *Fejértóy* 1551 október 10. napján kelt második latin levelének egy pár mondatát. Ha még több *Fejértóy*-féle levelet ismert volna *Lampe*—*Ember*, bizonyára szintén hivatkozott volna rá, vagy legalább is megemlítette volna.

Balogh Ferenc tudósunk kutató elméje helyes nyomon halad, amikor arra a következtetésre jut, hogy *Fejérthóy* az említett két levelen kívül, még többet is írt Bullingerhez,⁵ mindazonáltal *Ráth György* is, aki *Fejérthóy* eme két levelének tartalmát bő kivonatban közzé tette, beérte azzal, hogy többnek a létezését nem feltételezte.⁵ Legújabbban pedig *S. Szabó József* az ő forrástanulmány nyomán írott munkájában szintén csak két olyan levelet említ, melyet *Fejértóy* írt Bullingerhez.⁶

Jelzem még, hogy Bullingernek *Angliába* írott levelei közül néhány meglevő, mint szintén a hozzá Angliából írott számos levél két kötetben 1846. és 1847-ben *Original Letters* címen megjelent Cambridgeben, másik két kötet pedig *The Zurich Letters* címen még előbb, t. i. 1842. és 1845-ben került ki a sajtó alól. A *lengyel* reformátoroknak Bullingerrel folytatott levelezését *Theodor Wotscke* gyűjtötte egybe 1908-ban „Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen“ címmel. Legújabbban pedig mozgalom indult meg Zürichben avégett, hogy a Bullingertől és ohzzá írott összes levelek egységes kiadványban napvilágot

¹ A második helvét hitvallás. Az 1566. évi első kiadás latin szövege nyomán fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva sajtó alá rendezte *Erdős József*. Debrecen, 1907.

² Címe: *Consensio mutua in re sacramentaria ministrorum Tigurinae ecclesiae et D. Joh. Calvini, ministri Genevensis ecclesiae*. Niemeyernél 191—199. l. Az előkészítő okmányokkal együtt lásd *Corpus Ref.*, Calvini Opp. VII., 690. kk. Az eredeti latin szöveg és Bullinger német fordítása megjelent 1551-ben Zürichben, francia kiadása egyidejűleg Genfben. 1554-ben Kálvin, a svájci theologusokhoz intézett levél alakjában magyarázatot fűzött hozzá, melyet közöl Niemeyer 199. kk.

³ Joachim von Watt, írói nevén *Vadianus* (szül. 1484-ben), Zwingli kortársa, barátja, a reformáció buzgó híve, a bécsi egyetemen szónoklat tanára, aztán rektor, majd mint képzett orvos, szülőföldjére visszatérve, ott előbb gyakorló orvosként működött, később pedig polgármester lett. Meghalt 1551 április 6-án.

⁴ *Corp. Ref.* Vol. XLII., p. 71. : Viderunt eam priusquam ederetur Angli, Prussi, Galli, Itali, Ungari aliquot praecellentis viri, nec improbarunt. V. ö. *Pestalozzi*, H. Bullinger. Elberfeld, 1858. 386. l.

⁵ *Confessio Helvetica posterior*... Vindobonae, 1866., pp. 98 — 118.

¹ Eredeti kézírata szerint *Feyerthoy*, azonban innentől kezdve a nálunk meghonosodott kiejtés alapján *Fejértóy*-nak írom. A *Miscellanea Tigurina Ríjérthoy*-nak olvasta.

² Éppen e közlemény nyomdába küldése előtt jöttem rá, hogy *Fejértóy* alább magyar fordításban adandó két utolsó levelének eredeti latin szövegét közzé tette *Elekes Viktor* az Erdélyi Protestáns Közlöny 1878. évi 43. számában (az 518. és következő lapon). Minthogy azonban e két levélnek most említett közlésébe néhány hiba csúszott be és ma már az idézett folyóirat is csak nagyobb könyvtárakban található, hogy az olvasó a Bullinger és *Fejértóy* közötti viszonyról annál teljesebb képet nyerjen, saját másolatom után a latin eredeti szöveg közlését is szükségesnek tartom a magyar fordítással kapcsolatban.

³ *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania*. Traject. ad Rhen. 1728. p. 102.

⁴ A magyar protestáns egyháztörténelem részletei. Debrecen, 1872. 60. l.

⁵ Id. m. 10. l.

⁶ A helvét irányú reformáció elterjedése Magyarországon és Erdélyben. Függelék *Loesche György* „Kálvin hatása és a kálvinizmus Európa keleti országaiban“ című könyvéhez. Debrecen, 1912. 136. k. l.

lássanak. Még csak az előkészületek vannak folyamatban. Ezek a körülmények készítették engem arra, hogy ezúttal megismeressem magyarul Fejértóynak Bullingerhez intézett immár négy ismeretes levelét.

E levelek a következők:

1.

Kegyelem és békesség az Atya Istentől és a mi Urunk Jézus Krisztustól.

Én uram Bullinger, talán csodálkozol az én írásbeli bátorságom felett, hogy ismeretlenül merészellek téged felkeresni eme levelemmel. Én azonban föltettem magamban, hogy felhagyva a szégyenkezéssel, bátran írok Hozzád, tudván, hogy Te, ézt a cselekedetemet, nyíltszívűséged szerint, jó néven fogod venni. Ámbátor színről-színre nem vagy ösmeretes előttem, mindazonáltal szellemileg és tanításod révén olyigen jól ösmerlek, hogy valahányszor irataidat olvasom (pedig ezeket éjjel-nappal böngészgetem, hogy lelkemet a keresztyén vallás normájához képpent kiműveljem), úgy tetszik, mintha valósággal személyesen beszélnek Veled. Te ugyanis (hogy más nemzetekről mostanság ne szóljak), ezt a mi, részint bálványok tisztelése, részint a török szolgaság által nyomorgatott és számtalan babonától megtisztított magyar nemzetünket — hízkelés nélkül mondva — a te tudós irataiddal, korunk más íróinál kiválóbban visszavezérelted a keresztyén vallás igaz zsinórmértékéhez. Amely oknál fogva, a mindenható Isten után, méltán nagy köszönettel tartozik Néked Magyarország. Mert ennek következtében történt, aminek ezelőtt még híre sem volt, hogy a szent tudománnyal megerősített hívők nemcsak Magyarországnak jelenleg a törökök hatalma alá vetett vidékein, hanem Tráciában, sőt még Konstantinápolyban is hallják a Krisztus evangéliomának hirdetését és hogy a szétzórott keresztyének szorongatott lelkiismerete megvigasztalódik. Úgy látszik, hogy ez a körülmény a jövendő ítélet ösmertetőjele, amelyről Krisztus előre megmondotta, hogy az utolsó időben hirdettetni fog az ő evangélioma mind az egész földön. Annakokáért a magyarok nevében nagyon háládatos vagyok a te irántok tanusított jótéteményedért és vajha ne választana el bennünket oly nagy térbeli távolság, hogy a mi irántad való háládatosságunkat szemlélhethéd. Tudd meg tehát, hogy Krisztus evangélioma, Isten jóvoltából, az egész Magyarországon szerte hirdetik, kivéve azokat a helyeket, ahol a pápista püspökök uralkodnak, akik gyér számmal vannak és borotvált arcú emberek, akik a keresztyén szónokoknak nem csekély bajokat okoznak, mint amilyenek a bántó szidalmazások, az üldözés, a fogság és a bilincs. De ők mindezek közepett szilárdan megállanak, nem hagyván oda állomásukat. Ám, minthogy vigasztalásra szorulnak és közülök néhányan engem megkértek, hogy számukra a te erősbitésedet kérjem: keresztyéni szeretettel kérlek, szíveskedjél minden vonakodás nélkül, irodalmi munkáddal megvigasztalni őket és másokat is, akik Isten ígéjéhez ragaszkodnak és akik Krisztus nevét vallják, hogy a Jézus Krisztusban való hitben megerősödvé, lankadatlan lélekkel, állhatatosan megmaradjanak. Ennek a vigasztalásnak alakját és módját Te, kiváló belátásod szerint, bizonyára könnyen eltalálsz. Azonkívül, mivel Magyarország környékein a törökök mindkét

nembeli keresztyéneket nagy számmal elrabolnak, gyakorta megtörténik, hogy most egyik-másik aszszonynak a férjét rabolják el, néha pedig a feleséget, aki a férjénél hátrahagyja a gyermekeket, kiknek felnevelése a férjre nézve szerfelett nehéz, minélfogva elfeledve az elrablott hitvestársat, másat vesz magához, akivel gyermekeket nemz. Adj tanácsot, mit tevék legyenek ilyen esetben az Isten ígéjének szolgái. Némelykor ugyanis megtörténik, hogy az előbbi hitvestárs a fogságból visszaérkezik és a férjet kényszerítik, hogy a második feleséget eltávolítván és megvetvén, fogadja vissza amazt. Ehez járul még az is, hogy mivel egész Magyarországon a városokban, községekben és falvakon a keresztyének a pápista vallás követőivel összelegyedve vannak, ezeknek a környezetéből nem bírnak kiszabadulni vagyoniuk és jószágaik elvesztése nélkül. Mit tegyenek ezek? Szabad-e azokkal együttlakniok és azoknak a szertartásait megvetniök? Hátra van még, hogy a pápista papok és püspökök a tapasztalatlanabbakat a misebeli kenyér imadására kényszerítik. Ámbár a hívők jól tudják, hogy ez, a Krisztus ígéjével és meghagyásával merőben ellenkezik, mindazonáltal nem tudnak kifogni a pápista sophisták érvein. Ennélfogva rövidke munkában oktassd ki őket, mit tevék legyenek az ellenfelek ilyen ingerkedése közepett, mit feleljenek nekik és mímódon cáfolhatják meg azoknak az érveit? Amit ha megteendesz, amint remélem, mi és az összes hívők nagy köszönettel leszünk irántad. Az Úr Isten tartson meg Téged épségben az Ő ígéjének gyarapodása érdekében. Üdvözlök Téged az atyafiak, akik velem vannak és akik velem együtt éreznek az Úr ígéjére nézve. Kelt Bécsben, Ausztriában, 1551 március 26.

Várom a választ ezen ember által, aki ezt a levelet Néked átadta. Hogyha az ő útján nem lehetne azonnal válaszolnod mindenről, akkor azt a levelet, melyet ezután irandó és hozzám küldendő leszesz, akárcsak Augsburgba küldjed Geryon, vagy Achilles augsburgi orvosok kezéhez. Ők könnyű szerrel elküldik hozzám. Legkészségesebb híved Feyerthoy János, magyar nemzetbeli.

A levél külső címe: Tiszteletes és hírneves Bullinger Henrik úrnak, a zürichi egyház lelkipásztorának stb., az én nagyrabecsült uramnak és barátomnak.¹

(Folyt. köv.)

A felsőszabolcsi egyházmegyei lelkészgyűlés gyűlése.

Lelkészgyűlésünk március 14-én tartotta legutóbbi gyűlését Kisvárdán, a Nagyvendéglő egyik nagyobbacska s e célra előre berendezett szobájában. Ez a gyűlés is, mint lehet mondani, minden eddigi

¹ Ez a magam fordításában közlött levél latin szöveggel megvan Zürichben, a Staatsarchivban EII367₃₉₋₄₁. sz. a. Kinyomtatva megjelent a *Miscellanea Tigurina* gyűjteményes kiadványban, Zürich, 1723., II. Theil, II. Ausgabe (= Füzet), 192—195. ll.; *Böhl E.*, *Confessio Helvetica posterior*, Vindobonae, 1866. 99—101. ll.; *Egyháztörténelmi Emlékek*, Budapest, 1912. V. kötet, 499—500. ll.

lelkészegyesületi gyűlésünk, népes, érdekes, a végzett munkát tekintve pedig értékes is volt.

A gyűlés énekkel s imádkozással vette kezdetét. Az imádkozó egyik idősebb lelkésztársunk, Bakó Károly gyulaházi lelkész volt. Nem szeretem az imádságot kritika tárgyává tenni, se dicsérni, se ócsárolni, a Bakó Károly imádsága és imádkozása azonban felülállott az átlagos mértéken. Olyan volt, mint valami szép, vallásos zenei mű, melynek hangja hittel, Isten akaratán való megnyugvással és mélységes bánattal van tele. Ez utóbbi kettő, a mélységes bánat és az Isten akaratán való megnyugvás Hideg József elhunyt egyházmegyei főjegyzőnk emlékének szült. Az elnöki megnyitó szintén a mi halottainkról való megemlékezésnek volt szentelve. Szép szavakkal emlékezett meg elnökünk első sorban Hideg Józsefről, aki nemcsak mint lelkész, mint szónok, mint egyházmegyei hivatalnok volt sok tekintetben kiváló, de mindenekfelett hűséges szolga, hanem aki emellett melegsívű jóbarát is volt. Megemlékezett ezután a testvér egyházmegye halottairól, Veress János paszabi s Vitéz János volt lorántházai lelkészeiről. Az utóbbi egyházmegyei gyámintézeti pénztárunknak volt első pénztárnoka s felvirágoztatója, az előbbi ugyancsak egyházmegyei gyámintézeti pénztárnokunk volt a testvéregyházmegyétől való elszakadás előtt s azután is, míg a betegség a munkától el nem szőlította. Mindnyájuk emlékét megörökíti jegyzőkönyvében lelkészegyesületünk, s ezeket a jegyzőkönyvi kivonatokat megküldi a meghaldogultak családjának.

Az egyházmegyei énekkar elénekelté ezután a „Könnyes szemmel megjelentünk”... kezdetű gyászdalt s id. Ujlaky Lajos benki lelkésztársunk emlékezett meg szép emlékbeszédében Hideg Józsefről. A szeretet esendült ki ennek az emlékbeszédnek minden szavából, tömören, művésziösen és híven állította élénk a meghaltat, mint élő. Hideg József sorsa az igazi kálvinista pap sorsa, akit a kötelesség mindig helyén talál, aki, hogy egyházát előbbvigye, kiáll a küzdelem porondjára, vívja a tusákat, szenved a sebeket, nem ismeri a meghátrálást, a félrevonulást még akkor sem, mikor ez a félrevonulás egy meghosszabbított életet jelentene családjának. A kötelességteljesítés a fő; a testet megölhetik, a léleknek nem szabad elveszni. Ez a Hideg Józsefek sorsa. Megemlítem itt, hogy gyászünnepegyünkön a meghaldogult családját veje, Adorján Kálmán tornyospálcái jegyző úr képviselte.

Egyesületünk táviratilag üdvözölte ezután szeretett püspökünket a lelkészi javadalom emelése körül kifejtett bátor küzdelméért s eredményes munkájáért.

Most jött az ifj. Görömbei Péter felolvasása, jobban mondva szabadelőadása egyházi törvényeink módosításáról. Nevezetesen ez a szabadelőadás, mely majd írásba foglalva, az egyházmegyén keresztül el fog jutni az illetékes helyre is, arról, hogy új, eddig úgyszólván nem hallott szempontból veszi kritika alá egyházi törvénykönyvünket s új, eddig fel nem fedezett útát mutat az új törvénykönyvet elkészítendő zsinatnak. Abból indul ki, hogy már 30 esztendeje reparáljuk egyházi törvényeinket, azok még sem jók. Jogi szempontból tekintve, a legutóbbi egyházi törvénykönyv rendszertelen, gyakorlati, már

t. i. abból a szempontból, hogy Isten országának építésére alkalmas intézkedéseket foglal-e magában, — nem megfelelő. Törvényeink a vármegyei kormányzat mintájára alakították át egyházi közigazgatásunkat, átvéve annak fogyatkozásait, különösen nehézségét. Ez természetes is. Hiszen megalkotásuknál a mi középneveltségünknek, jobban mondva, ebből a középneveltségéből keletkezett azon középosztálynak volt jelentős szerepe, mely a vármegyei kormányzatban s polgári közigazgatásban vezérszerepet visz ma is s ennek megteremtője is volt. Ez a világius pecsét rá van nyomva egész törvénykönyvünkre. Ezen állításának bizonyítására reá mutat törvénykönyvünkre, mely bátran lehetne bármely világi társaságnak törvénykönyve, annyira világos. Hiszen református egyházunknak célja Isten országának terjesztése s ezeknek a törvényeknek is ezt a célt kellene szolgálniok és sok tekintetben szolgálják is, de Isten nevére való hivatkozás (az eskümintákat kivéve) sehol sincs benne, mintha református egyházunknak Istenhez semmi köze se volna. De lehetne ez bármely nem keresztyén vallásos társulatnak, vagy egyháznak törvénykönyveis, lehetne a mohamedán reformátusoké vagy a zsidó reformátusoké is, mert arról, hogy mi Krisztus követők vagy keresztyének is vagyunk, szintén nincs benne szó. Egyházi törvényeinknek Isten igéjén kellene alapulniok s bár legutóbbi törvényeink sem ellenkeznek Istennek igéjével, de az alap nem látszik sehol, Isten igéje nincs benne. Szükségesnek látja azért már a címváltoztatást is, ne csak „magyarországi református egyház” legyünk, hanem legyünk „magyarországi református ker. egyház”. Sőt a „magyarországi” jelző helyett egyszerűen csak a „magyar” jelzőt szeretné használni, mert hiszen vannak amerikai és romániai magyar református egyházak is. De szükségesnek látja azt is, hogy fontosabb törvényeinknél (ahol csak lehetséges), ott legyen a bibliai hely, az Istenige, amelyre a törvény mint alapra támaszkodik. Így volt ez régi kánonainknál, így van az angol, a francia és a német prot. egyházban.

Jogi szempontból veszi azután bírálat alá az egyes törvénycikkeket. A II. t.-c. szerinte nem lehetne külön törvénycikk, hiszen a lelkészek választása szorosban oda tartozik az egyház alkotmányához és szervezetéhez, tehát bele kellene azt olvasztani az I. t.-c.-be. Szintúgy együvé kellene tartozni a III. és IV. t.-c.-nek is, hiszen a közalap is tulajdonképpen egyházi adó. Ő e törvénycikknek ezt a nevet adná: „Az egyház anyagi szükségéről való gondoskodás”. Az V. és VI. t.-c.-et meghagyja. A VII. t.-c.-et csak főbb elveiben hagyná meg s a lelkészek nyugdíjáról s az özvegyek kegydíjáról való gondoskodást a konventre bízná. A VIII. és IX. t.-c.-et szintén beolvasztaná az I. t.-c.-be, melynek 1. §-át így alakítaná át: „A magyar református keresztyén egyház magában foglalja az egész világon magyarul beszélő református keresztyén egyházközségeket”.

Ezen javaslatoknak az egyházmegyei közgyűlés elé való terjesztésébe szinte egyhangúlag beleegyezett gyűlésünk. Ezután a részletek felett indult meg a vita a Görömbei javaslata alapján. Itt már csak a fontosabbakat említem. Egyesületünk általában az egyházi közigazgatás egyszerűsítését óhajtja. A kerületi gyűlés elé csak a fontosabb adásvételi ügyeket kívánja felterjeszteni. Több jogot kíván adni az esperesnek,

nem akar minden apró-cseprő ügyet egyházmegyei gyűlés elé, mert egyházmegyei gyűléseink annak a veszélynek vannak kitéve, hogy egyszerű, minden érdeklődést nélkülöző ügydaráló-gépek lesznek. Az egyházközségi közgyűlés jogában csak a presbiterium fontosabb végzéseit pedig csak kihirdetné előtte, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a közgyűlés legtöbbször nem más, mint kerékkötő.

Az idő rövidsége miatt bizony nem tudott az egész törvénykönyvön végigmenni ifj. Görömbei Péter, egyesületi gyűlésünk azonban felkérte őt, hogy elkészített javaslatait a le nem tárgyalt részokról is terjessze be az egyházmegyei közgyűlés elé. Hisszük, hogy okos és alapos munkálata kellő figyelemben fog részesülni az illetékes helyen is.

Még a testvéregyházmegyével (Középszabolcs) közös egyesületi könyvtár megosztása tárgyában határoztunk, kiküldvén a könyvtármegosztó közös bizottságba tagokul Kovács Lajost és ifj. Görömbei Pétert s befejeztük gyűlésünket, melynek első része a közelmúlt szomorú emlékeinek, a második része pedig egyházunk jövője munkálásának volt szentelve.

Sarkadi Nagy Antal,
e. m. lelk. egyes. jegyző.

Az egyházi törvények revíziója tárgyában

a debreceni jogakadémia tanárikara által elfogadott vélemény és javaslat.

Irta: **Dr. Kun Béla.**

(Folytatás.)

VII.

Szólanunk kell most már arról, hogy az egyházközségek jogait, kötelességeit, szerveit meghatározó törvény tartalmát milyennek gondolnók.

Mindenek előtt szükséges volna az egyházközségi hatáskör minden kétséget kizáró szabatos megállapítása. Ezalatt nem éppen kimerítő felsorolást értünk, ami talán itt — az egyházközségi feladatok sokféleségénél fogva — lehetetlen is, sőt merőben felesleges annak folytán, hogy elvileg minden olyan egyházi ügy, amely kimondottan valamely felsőbb alakulat hatáskörébe utalva nincs, az egyházközség hatáskörébe tartozik. Hanem értjük azt, hogy félre nem érthető és félre nem magyarázható módon legyen meghatározva az egyházközségeknek a belőlük létrejött magasabb alakulatokhoz való viszonya a hatáskör tekintetében, nevezetesen, hogy mely ügyekben van hozzákötve a felettes egyházi hatóságokhoz és pontosan mely hatóságoknak engedélyéhez, illetve jóváhagyásához; — milyen esetekben van helye felelősségnek s mely hatóságokhoz; — az egyházközségnek jóváhagyásra szoruló határozata mely felsőbb hatóság nyilatkozata alapján hajtható végre, különösen, hogy a rendszerint csupán egyházmegyei jóváhagyásra szoruló határozatok az egyházmegyének a jóváhagyást megadó határozata alapján azonnal végrehajthatók-e vagy meg kell várni, vajjon nem lesz-e a jóváhagyó határozat megfelelőbbé, meg

hogy a jóváhagyást kimondó határozat ellen beadott felelősség a jóváhagyott határozat végrehajtását felfüggeszti-e vagy nem; azután, hogy a jóváhagyásra jogosult hatóság mennyi idő alatt tartozik nyilatkozni és ha a kitűzendő — egyházi adminisztrációnak kissé nehézkes mozgása miatt mindenesetre valamelyest hosszabb — határidő alatt sem történik nyilatkozat, a határozat hallgatag jóváhagyottnak tekinthető és ez alapon végrehajtható-e vagy nem. Minden bizonnyal az is helyén való volna, amit az ORLE a konventhez intézett emlékiratában javasol, hogy t. i. az egyházközségi törvénybe az 1886. évi XXII. t.-cikk 26. §-ában foglalthoz hasonló rendelkezés vétessek fel.

Az egyházalkotmányban különös fontossága van az egyházközség szervező szerepének, amellyel t. i. egyrészt létrehozza az önmagát kormányzó szerveket, másrészt részt vesz a magasabb alakulatok szerveinek megalkotásában. Azt a különbséget, amely e kétféle szervező módja tekintetében fennáll, tovább is fenntartandónak véljük, vagyis nem tartjuk kívánatosnak sem afelsőbb alakulatok szerveinek az összes jogosult választók közreműködésével alakítását, amint az például a magyarországi ágostai hitvallású egyházban van, sem viszont az egyházközség saját szerveinek megalkotásában az egyházközségi tagok választási szabadságának mellőzését, amint az több külföldi presbyterianus egyházban található.

Az egyházközségi választók körének meghatározására megfelelőnek tartjuk azt a szabályt, amely a most érvényes törvényben (I. t.-c. 17. §.) található, de mégis azzal a változtatással, hogy a választójoghoz a betöltött 21 életévet mindkét nemhez tartozókra mindenesetre megkívánjuk. Ugyancsak fenn lehet tartani a választók névjegyzékére és a választási eljárásra vonatkozó szabályokat is, legfeljebb itt-ott szabatosabb szövegezéssel. Az ú. n. szenvedő választójog tekintetében helyesebbnek tartjuk, ha az minden egyes tisztségre külön állapítatik meg és az általános szabályok közé idevonatkozó rendelkezés egyáltalán nem kerül.

Az egyházközség határozó szervei a mostani törvény szerint — és ezáltal követelt sorrend szerint: az egyházközségi közgyűlés és a presbiterium. Mi ezek közül csak az utóbbit véljük fenntartandónak. Az egyházközségi közgyűlésnek, mint a presbiterium mellett fennálló külön határozó szervnek teljes mellőzését indokolja már az a nagy határozatlanság is, amellyel ez a szerv az egyházalkotmányba be van illesztve. Egyik helyen van, a másikon nincs, — ahol van, ott megint majd az összes választókból áll, majd képvisleti alapon van szervezve, úgy, hogy e tekintetben az egyes egyházközségek szervezete között a legnagyobb bizonytalanság áll fenn, ami esetleg visszasságokra vezet. Előfordul például, hogy az egyházközség érdekében sürgősen elintézendőnek mondott kölcsön-ügy azért nem kapja meg az egyházkerületi jóváhagyást, mert nincs esatolva az egyházközségi közgyűlés határozata; egy fél év múltán aztán kiderült hogy az illető egyházközség az egyházközségi közgyűlés szervezése alól az egyházkerületi közgyűlés által fel van mentve. Ugyancsak az egyházközségi közgyűlés ellen szól az is, hogy ez a szerv a tulajdonképpen református egyház-

alkotmányokban általában ismeretlen és a lutheránus reformáció területén, a német protestáns egyházakban került oda a reformátusoktól átkölcsönzött presbyterium mellé, anélkül azonban, hogy létesítésére különös elvi okok adtak volna alkalmat. A mi magyar református egyházunkban sem volt otthon ez a szerv, csupán az erdélyi egyházkerületben volt általános s onnan került át a többi kerületekbe, amelyekben a mai napig sem tudott mélyebb gyökeret eresztetni. Nem helyes fenntartani azért sem, mert ha az összes választókból áll, bő alkalmat ad a felelőtlenség érzetében az ötletszerű, vagy a szenvedélyek által vezérelt határozatok hozatalának; ha pedig képviseleti alapon van szervezve, akkor felesleges a második képviseleti szerv, amely az ügyeket nem ismeri, mert hiszen csak az anyagi kérdésekben van szava s ennek folytán legtöbbször csak arra való, hogy a „nem adózunk” szükkeblőségével útját állja minden jóra törekvésnek, néha meg semmi más, mint valóságos szavazó gép, amely a presbyterium minden előterjesztését készséggel és minden bírálat nélkül megszavazza. Végül nem helyes azért sem, mert az ugyanazon ügyekre hatáskörrel bíró két szerv között nézetkülönbségek támadván, a tárgyalás kérdésként elintézése bonyolulttá válik. Nemcsak a tekintetben támadhat vita, vajjon valamely ügy elébeterjesztendő-e az egyházközségi közgyűlésnek, vagy nem, hanem a tekintetben is, vajjon a presbyteriumnak az egyházközségi közgyűlés által el nem fogadott határozatai terjeszthetők-e a felettes egyházi hatóságok elé s megerősíthetők-e azok által, vagy sem. Ha igen: úgy igazán nem sok értelme van az egyházközségi közgyűlésnek, ha meg nem: úgy minden olyan ügyben, amely az egyházközségi közgyűlés elé tartozik, felesleges a presbyteriumnak külön is nyilatkozni. Mindezek folytán az egyházközségi közgyűlésnek eltörlését javasoljuk. Ha pedig a zsinat bölcsesége valamelyik egyházkerületnek az ott meggyökeresedett egyházközségi közgyűléshez ragaszkodása miatt azt teljesen eltörleni nem akarná, úgy olyan szabály törvénybeiktatását tartanánk helyén valónak, amely szerint az egyes egyházkerületekre volna bízva, hogy az egyházkerület területén az egyházközségi közgyűlés intézményét fenn akarják-e tartani vagy sem, de oly módon, hogy a kérdés az egész egyházkerületre nézve egységesen rendeztessék.

Az egyházközség egyedüli határozó szerve maradhatna tehát a presbyterium. Ennek összeállítására vonatkozóan is volnának azonban lényeges észrevételeink. Mindenekelőtt az, hogy az előző zsinat által már elfogadott amaz elvet, amely szerint a presbyteriumban csak azoknak van helyük, akik megbízatásukat a gyülekezettől vették, teljes következetességgel keresztül kell vinni. Ez alól a szabály alól csupán a pásztori teendőket teljesítő lelkészre nézve lehetne kivételt tenni. Nevezetesen a missziói lelkész, ha kinevezés útján nyerte is hivatalát, valamint a helyettes lelkész mindaddig, míg ezen megbízatása tart, szükségképpen tagja kell, hogy legyen a presbyteriumnak, habár a gyülekezettől nyert megbízásra nem hivatkozhatik is, mert a lelkipásztori munka oly kimagaslóan fontos az egyházközségben, hogy teljesítőjének vezetése nélkül semmiféle egészséges egyházi építőmunka nem mehet. De

másokra nézve ez a szempont nem áll fenn. Mégis az egyházközség egyetlen férfitanítója, énekvezére, vallástanító lelkésze hivatala alapján tagja a presbyteriumnak. Az erdélyi egyházkerületben van alapja ennek a rendelkezésnek, mert ott ezeket a hivatalviselőket az egyházközség választásra jogosult tagjai választják. Am máshol a presbyterium választja őket és így közvetlenül a gyülekezettől nyert megbízásra nem hivatkozhatnak. A tanítókra nézve — el kell ismernünk — van e szabálynak, ha nem is elvi, de komoly célszerűségi alapja. A presbyterium egyszersmind népiskolai hatóság s a kis egyházközségeknek evégből valóban szükségük van a tanító szakismeretére (ámbar hisz ez a szempont azt is indokolttá tenné, hogy ahol csak nőtanító van, ez is tagja legyen a presbyteriumnak). Am hogy az egyházközség egyetlen kántora, ha nem egyszersmind tanító, — vagy egyetlen vallásoktató lelkésze miért legyen hivatalból tagja a presbyteriumnak, azt még ilyen célszerűségi okokkal sem lehet magyarázni.

Sőt tovább megyünk: helyesebbnek tartanók, ha a viselt hivatal alapján — ismét hangsúlyozzuk: a pásztorok lelkész kivételével — senki sem tarthatna igényt a presbyterségre még az I. t.-c. 27. §. a) pontjának 2-ik és 3-ik bekezdése szerint sem, vagyis, ha nem volna kötelező bizonyos állásban levők közül egy-egy tagnak a választása. Legfelebb a tanítókra nézve lehetne itt megint a már mondott okból engedményt tenni, de például a tanároknak nézve ilyen szabálynak a fenntartása azért sem indokolt, mert az egyházközség a fő- és középiskolákra nézve úgy sem gyakorol semmi hatóságot s mert ha a nagy egyházközségeknek általunk feltétlenül szükségesnek tartott több egyházközségre oszlása bekövetkezik, úgyis igen kevés olyan egyházközség lesz (a tiszántúli egyházkerületben egy sem), amely maga tartana fenn fő-, vagy középiskolát. Azt pedig, hogy két-három vallásoktató lelkész közül miért kelljen egyet a presbyteriumba feltétlenül beválasztani, nézetünk szerint semmi sem indokolja.

De nemcsak ilyen módon, hanem általában eszökenteni szeretnénk a presbyterium tagjainak számát. Felfogásunk szerint nem szabad megelégedni azzal, hogy a presbyterium merőben gazdasági hivatala legyen az egyháznak, aminthogy ma túlnyomóan az. A presbyteriumnak komoly egyházépítő munkát kell végezni, erre pedig az igen nagy, száz, vagy száznál is több tagból álló testületek, amelyekbe bejutni pusztán megtiszteltetés s amelyekben dolgozni nem szokás, amelyeknek gyűléseiről észrevétlenül elmaradni könnyű, amelyeknek munkájában részt venni fel nem tűnik, — egyáltalán nem alkalmasak.

Mi a presbyterium összeállítását ilyen módon képzeljük:

Állana az a lelkészen és gondnokon kívül nem nagyszámú presbyterekből és több-kevesebb diakónokból. A diakóni hivatalt ugyanis minden egyházközségben feltétlenül kötelezővé tennők. Nemcsak azért, mert ennek a hivatalnak a szentírásban meg van az alapja és nemcsak azért, mert az első református egyházakban is megtaláljuk erre a mintát, hanem még inkább azért, mert az egyház egy téren sem teljesíthet nagyszerűbb is isteni mesteréhez alkalmazkodóbb munkát, mint a szegények, ügye-

fogyottak, elhagyták rendszeres gondozásával. Ennek a mostani társadalmi viszonyok között fokozottan súlyos feladatnak nagy jelentőségét ki kell fejezni abban is, hogy végzésére mindenütt, a legkisebb egyházközségben is külön hivatalt kell állítani.

Megkülönböztetnénk teljes és szűkebb presbyteriumot. A teljes presbyteriumnak tagjai volnának a diakónok is és ez végezné a mostani presbyterium munkájának nagyobb részét, különösen mindazt, ami az anyagiakkal és a gyülekezetben a jó rend fenntartásával áll kapcsolatban. A szűkebb presbyterium a diakónok nélkül gyakorolná az egyházi fegyelmet, betöltené mindazokat az egyházközségi tisztségeket, amelyek nem az összes választók által töltendők be és gyakorolná az egyházközség jogát a felsőbb egyházi alakulatok szerveinek megalakításában. A presbyterek száma a gondnokon kívül legalább 2, legfeljebb 12, a diakónoké legalább 1, legfeljebb 20 lenne. Ilyen módon a legkisebb teljes presbyterium a lelkész, gondnok, két presbyter, egy diakón összeszámlálásával öt, — a legnépesebb pedig 34 tagból állana. Ennél nagyobb testületre — különösen tekintettel arra, hogy a nagy egyházközségek úgyszólván megszűnének, igazán nincs szükség.

Ami a szenvedő választóképességet illeti, a presbyterektől — akik közé a gondnok is számít — a betöltött 30, a diakónoktól a betöltött 24 életévet kívánják meg és úgy ezen, mint egyáltalán minden egyházi tisztségre vonatkozóan ki kellene mondani, hogy csak azok választhatók, akik az istenitiszteleket látogatásában, a sákramentumokkal élésben és az egyház iránt buzgóságban jó példával járnak elől s amennyiben házasságban élnek, házasságukat egyházunk előtt is megkötötték. A mostani törvénynek ama kitétele: „tisztességes életet él”, — semmit sem mond. Nagyon tisztességes életet élhet és a jóerkölcsökben példakép lehet az is, aki egy vallást sem fogad el és az egyházhoz legkevésbé sem ragaszkodik. Semmi ok rá, hogy az ilyen ember iránt a legfokozottabb tisztelettel ne viseltessünk, de mégis úgy véljük, hogy aki az egyházban akar előjáró lenni, annak az egyház iránt való hűsége és ragaszkodása szolgálhat kvalifikációul.

Megfontolás tárgya lehetne az is, vajjon helyet foglalhatnak-e egyugyanazon időben a legközelebbi rokonok, például apa és fiú, vagy két testvér. Ellenben nem tartjuk szerencsésnek a mostani törvényekben (I. t.-c. 122. §.) kimondott azt az intézkedést, amely szerint a gondnoktól kellő vagyoni biztosíték is kívántatik. Egyrészt, mert ez nagyon is bizonytalan kívánság, másrészt, mert különösen kisebb egyházközségekben alig is lehet olyan egyháztagot találni, akiben egyéb és fontosabb követelmények mellett számottevő vagyoni biztosítékot is lehetne találni. A csekély vagyoni erőnél sokkal többet érnek az erkölcsi tulajdonságok.

A presbyterium tagjainak megbízatási ideje tekintetében a most megállapított 12 éves tartam helyett 10 éves ciklusokat volna jó behozni, hogy az egész egyházi kormányzatban minden vonalon érvényesüljön a felsőbb alakulatoknál különben is megállapított 10 éves megújulás. A választás öt évenként történék, oly módon, hogy a presbytereknek, valamint ahol több diakón van, ezeknek is a

fele, ötévenként lépjen ki, — a gondnoknak, úgyszintén ahol csak egy diakón van, ennek is, továbbá, amennyiben a tanítók közül külön választott presbyterség rendszere fenntartatnék, a tanító-presbyternek a megbízatása az ötödik év végén teljék le. A mostani rendszert, amely minden alkalommal a presbyterium tagjainak csak egy negyedrészt cseréli ki, azért sem tartjuk szerencsésnek, mert mindenütt, ahol az egyházközség tagjai elégedetlenek a presbyterium működésével, 3 évenként megújítja a választással járó izgalmat, anélkül, hogy — a régiek $\frac{3}{4}$ részének bennmaradása folytán — számottevő változásokra lehetne kilátás. Sőt ezzel a három éves választási rendszerrel — bíróságaink nem elég gyors működése folytán — ha a választás ellen panaszokat adnak be, az izgalom mondhatni állandósul. Ki kellene mondani azt is, hogy az időközben megüresedett helyeknek betöltése, akár pótag behívása útján, akár választás útján történik, mindenesetre csak addig az ideig tart, amennyire szólt annak a megbízása, akinek helyét betölteni kellett.

A presbyterium gyűlésének elnökségére nézve az I. t.-c. 38. §-ával szemben két észrevételünk van, figyelmen kívül hagyva természetesen azt, hogy a többlelkészű egyházközségeknek különválása esetén a hivatalkorra nézve legidősebb lelkész elnöklési jogának megállapítása tárgytalanná válik. Nevezetesen egyrészt világosan ki kell mondani azt — ami egyébiránt a §. 2-ik bekezdésében implicite most is benn foglaltatik, hogy a kettős elnöklés rendszere ott, ahol az eddig nem volt meg, vagy ahol már megszűnt, ezentúl fel nem állítható. A kettős elnöklésnek magában véve sem szerencsés intézményét kiterjeszteni olyan területre is, ahol amellet semmi sem szól, igazán nem kívánatos. A 3-ik bekezdésben pedig azt a szabályt, amely szerint a rendes lelkész meghalása, vagy akadályoztatása esetén a gyűlés összehívásáról az esperes rendelkezik, félreértés kikerülése végett ki kell tenni, hogy „amennyiben helyettes lelkész még kirendelve nincs”. Magától értetődőnek tartjuk ugyan, hogy az esperesnek ez a joga a helyettes lelkész kirendelésével megszűnik, de esetleges ellenkező magyarázattal szemben viták elkerülése végett ennek kimondását célszerűnek tartjuk.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az új államtitkár dr. Benedek Sándor közgazgatási bíró lett, a debreceni iskola kitűnő tanítványa, a dunamelléki egyházkerület tanácsbírája. Örömmel hallottuk magunk is és örömmel adjuk tudtára másoknak is e hírt, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy dr. Benedek Sándorral annyi érdemes protestáns jelölt közül a legalkalmasabb tehetség és a helyzei követelte legjobb erő jutott a kultuszminiszterium államtitkári székébe. Ismerjük nagy képes-

ségeit, igazi kálvinista liberális felfogását, agilitását és dologra termetségét és sokat várunk tőle. Tudjuk, hogy a haladás embere, de még ma is hű a régi eszményekhez s az első lelkesedés tüzet az élet, ez a nagy közömbösítő se tudta kioltani kebléből. Meg vagyunk győződve róla, hogy benne mind a hivatal megkapta, amit egy jóakarató, de erélyes vezetőtől remélhet, mind az állam közoktatásügye megnyerte benne, amit egy lelkes, de letterős prófétaól várhat. Állam, felekezetek, tanárok, tanítók és első sorban maga a miniszter, aki őt magának kiválasztotta, mind jól jártak vele. De legtöbbször nyert mégis a magyar nemzeti kultúra, ez a minden érdekek felett álló közös érdek és hitvallás. Mi debreceni iskola és város boldog elégedettséggel vettük tudomásul kinevezését. Ő a harmadik Debrecennel nexusban lévő államtitkár. (A másik kettő dr. Némethy és Rickl.) Azért is, mert a többi kettővel ő is a mi fiunk és kedvünk telik benne, de méginkább azért, mert hazáját és fajtát szerető szívét, őseredeti tehetségét ismerjük. Meg vagyunk tehát arról is győződve, hogy mások, mindenek méltányolni fogják működését. Nem ő kereste a hivatalt, ő csak azért vállalkozott s azért jött, hogy a legnagyobb és legszentebb ügynek szolgáljon. S dr. Benedek Sándor szolgálni fog híven, igazán és az állásra, amit tehetségének köszönhet, érdemesíteni fogja magát újabb, nagyobb erényekkel.

— **A Sárospataki Irodalmi Kör öröksége.** Gróf Andrassy Dénes, a régi nagy időkből való magyar főúr és nagy, nemes, romantikus lélek óriási vagyonában leányai és rokonai mellett az Akadémiáról és más közcélokról is megemlékezett. A többek közt egy-egy huszadrészt hagyott a Gömör- és Zemplén vármegyei magyar közművelődési egyesületeknek is. Ez az egyhuszad körülbelül millió koronát jelent. Szervezett, önálló kultur-egyesületek e területen nem igen vannak (Ott van a F. M. K. E.!), de ott van különösebben Zemplén megyében a Sárospataki Irodalmi Kör, mely teljes joggal igényli és érdemi e nagy hagyaték reá eső részletét. Ez ügyben a S. I. K. másodelnöke Kovácsy Sándor nyug. főgimnáziumi tanár következő levélben kereste meg Dókus Gyula iskolai főgondnokot: „...Méltóságos Gondnok úr! A napilapok közlése szerint b. e. gróf Andrassy Dénes önagyméltósága Zemplén és Gömör vármegyék közművelődési egyesületei javára végrendeletileg nagy összeget hagyományozott. A zemplénvármegyei közművelődési egyesületek között a legrégebb és hatásában bizonyára a legnagyobb a Sárospataki Irodalmi Kör, mely a múlt században, 1873 december 20-án keletkezett s azóta mint belügyminiszterileg megerősített alapszabályokkal bíró egyesület a népiskolai és gimnáziumi tankönyvek egész sorozatával gazdagította a tankönyv-irodalmat s útlörő munkásságával irányt adott az állami s az egyesek enémű vállalkozásainak is. Felolvasásai s lapja által pedig nemcsak a szorosán vett iskolai továbbképzést segítette elő évtizedeken át, de a művelt közönség érdeklődését is felkeltette a tudományos kérdések iránt. — Ez

utóbbira nézve elég legyen bizonyítékul felhoznom azt, hogy a folyó iskolai év téli időszakában kilenc felolvasást tartott, melyet 4000-nél többen látogattak meg, miről az Országos Szabadoktatási Tanácsnak s általa a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak legközelebb számoltam el. Nekem, mint a Sárospataki Irodalmi Kör ezidőszerinti másodelnökének nincs módomban a nemeslelkű végrendelező idevonatkozó rendelkezését jogi elbírálás tárgyává tenni, hanem a méltóságos Gondnok urat, mint az Igazgató-tanács elnökét kérem fel hódoló tisztelettel, méltóztassék kegyesen intézkedni akár az Igazgató-tanács, akár a Gazdasági Választmány útján, hogy az Irodalmi Körnek e hagyományra vonatkozó jogai, ha ugyan vannak ilyenek, kellő figyelemben részesüljenek, illetőleg megóvassanak. Az a fejedelmi hagyomány, melyről itt szó van, új életnek kapuját nyitná meg nemcsak az Irodalmi Kör, de a könyvkiadó vállalat, a nyomda s a főiskola életében is.”

— **Konventi levél.** Kedves Barátom! Alig jutottam annyi időhöz, hogy ígéretem szerint írhattak neked. S most, hogy valahára hozzá jutottam, azt veszem észre, hogy tulajdonképen alig van miről. A halhatatlan bizottságban (így hívom én tréfásan az Egyetemes Tanügyet, részint mert a legjobb és legtudósabb embereink vannak benne, részint azért, mert ennek soha se hiányzik egy tagja sem és mindég 20-an vannak) nem sokat csinálhattunk. Mindenek előtt visszaküldtük a használhatatlan statisztikai kimutatásokat. Letárgyaltuk a folyó ügyeket és konstatáltuk, hogy Fiuménál a tenger csendes. Tanárok lámadása, tanítók moraja ide a fényes kapuhoz el nem hatott. Drinápolyok eleshetnek és a többi; mi élünk egykedvűen, mint a stoikusok és Archimedes az ostromlott városban, legfeljebb körünkkel törődven. Mégis történt valami. A Boeskey emlék-alapítványt oda adtuk a debreceni főiskolai tanárképző intézetnek s így nektek. Azaz, hogy tán mégsem nektek. Ha az egyetemes egyházért vitézkedtek és 100.000-kezt áldoztok, legalább ne mondjátok, hogy az egyetemes egyház semmit se ad. Adunk 26.000 korona kamatját és boldogan mondjuk, hogy ha templom, legyen templom, ha református tanárképző, legyen tanárképző. Az elnöki tisztet Kenessey és Dóczy töltötték be. Dóczy volt különben is a minden mindenkiben. A gyűléseken állandóan ott volt és a tanácskozásokban tevékeny részt vett György Endre, a máramaros-ugocsa egyházmegye gondnoka. Szervusz. Budapest, március 28. Régi híved.

— **A nagybányai református egyház.** 1912. évi jelentését vettük. A két nyomtatott ívre terjedő füzet beszámol a népmozgalmi adatokról, a vallás-erkölcsi állapotról, az iskolázatásról, az egyház igazgatásáról, közli a kegyes adakozásokat, amik 2410 K 60 fillért tesznek ki. Közli az előjáróság, az egyház-tanács névsorát s a nevezetesebb presbyteriumi határozatokat. A múlt évi kiadás 25.926 K 03 fillér volt,

bevétel 24,814 K 25 fillér. Több kiadás 1111 K 78 fill. Az egyház vagyona 70,957 korona 36 fillér pénzben. Ezen kívül vannak az ingatlanai. Az adófizetők száma 466. A tartalmas, tömör füzet hű tükre az egyházi tevékenységnek.

— **Gyűjtés a Kálvineumra.** Dr. Tanódy Márton még a múlt év május havában tartott Kálvineum-ünnepélyek alkalmával megígérte, hogy nemcsak maga járul nagyobb összeggel a református lelkész-árvaok otthonának alapjához, hanem gyűjtést kezd erre a nemes célra, mely országszerte felekezeti különbség nélkül megmozgatta a szíveket. Igéretét fényesen be is váltotta. Önmaga 200 koronát ajánlott föl négy évi részletben, melynek első negyedét be is fizette. Ezenkívül az alábbi összegeket gyűjtötte és fizette be: Roóz Samu 20 K, Fried Emil 20 K, Frank Mihály 20 K, Kovács Ábrahám 10 K, Rosenfeld Miksa 10 K, dr. Kelemen Samu 20 K, Neuschloss Testvérek 20 K, Róth Lajos 20 K, dr. Farkas Jenő 20 K, Markovits Ignác 10 K, Rájter Jakab 10 K, Markovits Májer 10 K, ifj. Freund Sámuel 10 K, Teitelbaum Hermann 100 K, összesen 300 K; a magáéval együtt 350, illetve 500 korona.

— **Beöthy Zsolt pozsonyi előadása.** *Beöthy Zsolt*, egyetemi tanár múlt szombaton és vasárnap *Pozsonyban*, a Népszerű Főiskolai Tanfolyam keretében, nagyszámú díszfingvált közönség előtt az *eposz hagyományairól Zrinyinél és Aranyánál* tartott előadást. Jellemezte azokat az alkotó és irányító erőket, melyek minden költői alkotásra befolyással vannak: a nemzetiség, a korszellem, a hagyomány és az egyéniség irányító erejét. Vázolta a hagyomány jelentőségét, fajait és rámutatott arra, hogy a hagyomány a nemzetiségnek, a kornak és az egyéniségnek módosító befolyása alatt miként érvényesül a költői alkotásban. Beöthy kimutatta, hogy Homérosz epikai hagyománya Vergiliuszra, Vergiliuszra Tasszóra, Tasszóé Zrinyire és az utóbbi Aranyra hatalmas befolyással volt, de ez a hagyomány jelentős módosításon ment át a nevezett költők nemzetiségének, korának és egyéniségének hatása alatt. Minél erősebb a költő egyénisége, annál nagyobb ez a hatás az epikai hagyomány módosítására. Részletesen foglalkozott a homéri hagyománynak Vergilben, a vergiliuszi hagyománynak Tasszóban való érvényesülésével, de kimutatta azt is, hogy Vergiliusz erős rómaisága és Augusztus korának szelleme, Tasszó világfelfogása és az anti-reformáció korának eszméi mint voltak átalakító befolyással erre az epikai hagyományra és mint jelentkeztek az új irányzat, új szerkezet, hang és szellem keletkezésében. A Zrinyiászban is látjuk a megváltozott kornak átalakító hatását. A nemzeti szellem és a kor hatalmasan beleavatkoznak a Zrinyiász koncepciójába. De nagy befolyással volt a költő egyénisége is, a magyar arisztokrata katonáé, a hazáját lángolóan szerető, megalkuvást nem ismerő hősé, s innen van, hogy a Zrinyiászban minden nemes érzés a halállal szembe néző kategorikus imperatívuszban jelenik meg előttünk. A Zrinyiász mint ható erő először Vörösmartyra gyakorol befolyást, de ez még esekély; jelentékeny befolyást gyakorolt azonban

Zrinyinek epikai hagyománya Arany János költészetére. Arany élete végéig benső viszonyban érezte magát Zrinyivel, állandóan foglalkozott vele és ennek a költőbe való elmerülésének tudományos és költői eredményei egyaránt jelentékenyek. Zrinyitől tanulta Arany a kifejezés plaszticitását, az elbeszélés valóságosságát, a szerkezet tömörségét, de a demokratikus kor, melyben élt, saját szegényes származása, életének sanyaru körülményei hatalmas módosító befolyással voltak az arisztokrata Zrinyinek epikai hagyományára. S a kornak ezen módosító befolyása találkozik a költő egyéni lelkével. Arany János, aki fiatal korát az Alföld népe között töltötte, a feltörekvő nép eszméi világát viszi bele abba az arisztokrata hagyományba, amit nagy elődeitől, Vergiliusztól, Tasszótól és Zrinyitől örökölt. S egyben visszatérés mutatkozik Aranyánál az első nagy epikai költőhöz: Homeroszhoz: a naivitásban. De Aranyánál ez a naivság tudatos; ő, mint a legtanultabb, legtudatosabb művészek egyike tudta, hogy ez a naivság szükséges és mint nagy költő, naiv is tudott lenni. Szégyenteljesen kimondhatjuk, hogy azt a négy epikus költő között Arany János a legnagyobb homerida. — A közönség Beöthy Zsolt lendületes, metaforokban, költői képekben gazdag előadását lelkesen megtapsolta. Az előadásért *Oberschall* Pál dr., a pozsonyi népszerű főiskola elnöke mondott köszönetet.

— **Református templom Eperjesen.** Eperjesről jelentik: Sáros megyében mozgalom indult meg egy Eperjesen létesítendő református templom érdekében. A mozgalom élén Gönczy Gábor eperjesi református lelkész és dr. Both Tamás ottani ügyvéd, egyházi főgondnok áll. A reformátusok eddig az eperjesi ev. templomot használták szíveségből, istentiszteleti célokra.

— **A kápsálás eltörlése.** Ismeretes, hogy Debrecenben őszi segélygyűjtés címén három-négy napon át a theologus diákok bejárták a várost, adományokat gyűjtöttek a főiskolának. A pénzt feljegyezték libellusaikba, este az összeggel elszámoltak a háznagyi hivatalban, a terményeket pedig kivitették az utcán álldogáló szekerre, mely aztán beszállította az így gyűlt élelmiszereket a konviktusba. Ezt nevezték kápsálásnak. A haladás szelleme ezen intézménynek is hadat izent. A tanári-kar legközelebb foglalkozott a kérdéssel s Balogh Ferenc dr. jelentése alapján meggyőződve, hogy kollégiumunknak körülbelül 1500 korona jövedelme volt ez intézményből, elhatározta az elavult szokás eltörlését, a kollégium így szenvedett károsodásának kárpótlása céljából a városi tanács megkeresését.

— **Tanító nagygyűlés Mezőtúron.** A Hevesnagykünsági református Tanító-Egyesület az idén Mezőtúron tartja évi nagygyűlését. Valószínűleg május 19-én lesz a gyűlés napja, melyet a református tanítótestület, élén Keckeméthy László igazgatóval, ki egyszersmind a Hevesnagykünsági református Tanító-Egyesületnek elnöke, Mezőtúr lakói és a tanítóvendégek előtt kedves emlékeztetővé akarja tenni. Vegyes énekkar, vonós négyesek s egy országos hírű irodalmi tekintélynek megnyerése vannak a pro-

grammba felvéve. Előre is sok sikert és kitartó buzgalmat kívánunk a derék szándékhoz.

— **Meghívó** a Bethánia Egyletnek Budapesten folyó évi április 4–7. napjain tartandó évi önnepélyére és közgyűlésére. Program : 1. Megnyitó összejövetel pénteken, április 4-én este fél 8 órakor. (Ref. Theol. Akad. díszterme, Ráday-utca 28.) 2. Szombaton, április 5-én, d. e. 10 órakor és d. u. 4 órakor konferencia. (Ref. Theol. díszterme.) 3. Vasárnap, április 6-án d. e. 10 órakor ünnepélyes istentisztelet. (VIII. ker. gimn. tornatermében, Tavaszmező-u. 17.) 4. Vasárnap, április 6-án d. e. fél 12 órakor közgyűlés. (Ref. Theol. díszterme.) 5. Vasárnap d. u. 4 órakor konferencia. (Ref. Theol. dísztermében.) 6. Vasárnap, április 6-án este 7 órakor vallásos estély a Kálvintéri református templomban. 7. Hétfőn, április 7-én d. e. 10 órakor konferencia. (Református Theol. dísztermében.) E gyűlésekre a Bethánia egylet tagjait és barátait szeretettel meghívja dr. Szabó Aladár ref. lelkész, a Bethánia elnöke.

— **Felekezeti statisztika.** Most tették közzé a magyarországi népszámlálás pontos adatait s azért még csak most lehet a magyarországi vallásfelekezetek növekedését jelezni és összehasonlítani. Eszerint van Magyarországon :

	1900	1910
római katolikus	9,919,913	10,888,338
görög keleti	2,815,713	2,986,874
görög egyesült	1,854,143	2,025,425
református	2,441,142	2,621,501
Ág. hitv. evang.	1,288,942	1,340,195
zsidó	851,378	932,406
unitárius	68,568	74,296
egyéb	14,760	17,452

Ezen számok több mint egy tekintetben tanulságosak. Azt mutatják, hogy míg *Austriában* a protestánsok viszonylagos szaporodása a többi felekezeteket messze túlszárnyalva a legerősebb volt s a római katolikus egyház szaporodása majdnem mindenütt elmaradt az összlakosság viszonylagos szaporodásától, addig Magyarországon a két evang. egyház a legkisebb, a róm. kath. egyház pedig a legerősebb szaporodást mutatja. Az egyes egyházak viszonylagos szaporodása ugyanis a következő volt :

római katolikus	9.76 %
zsidó	9.51 „
görög egyesült	9.23 „
unitárius	8.35 „
református	7.38 „
görög keleti	6.06 „
ág. h. evangélikus	4.00 „

— **Új orgona.** Medina község (Tolna megye) a temploma részére egy díszes román stílusú szekrényvel bíró, szép összeállítású, legújabb csőrendszerű, teljes sípsorú új orgonát rendelt Ország Sándor és fia rákospalotai újfalui orgona és harmonium gyáros cégnél, kinek ajánlata a pályázók között a legelőnyösebb volt.

— **Régi bűnök.** Tetétlenről jelentik az ügyészségnek, hogy ott vizsgálat indult az egyik községi tanító ellen, aki Kenéz Ágnes kilenc éves gyermeket annyira megkínította, hogy ennek keze előbb dagadt, majd orvosi kezelés dacára is béna maradt. A kis leányt a debreceni közpórházba szállították,

ahol H. Kiss József rendőrfogalmazó kihallgatta és ez előtt mondta el a súlyos vádat, hogy tanítója azért, mert egy kissé nagyot hall, ütötte-verte s balkeze is az ütések miatt dagadt meg. Az ügyészség a maga hatáskörében szintén megindítja az eljárást a brutális tanító ellen.

— **Hogyan akarják Fiumében iskolai nyelvvé tenni az olaszt.** *Fiumében* a városi iskolák tanárai a városi kereskedelmi iskola tervezetének kidolgozásával foglalkoznak. Ezt az olasz ajku ifjúságra fontos kérdést úgy akarják megoldani, hogy a négyosztályos polgári iskola tantervét módosítják és három éves kereskedelmi tanfolyammal kiegészítik. A mozgalom indító oka abban rejlik, hogy az állami felsőbb kereskedelmi iskola tanítási nyelve kizárólag magyar és így azok, kik a magyar nyelvet nem tökéletesen bírják, az iskolából kimaradtak. A kamara legutóbbi ülésén is szóba került az állami kereskedelmi iskola kizárólagos magyar nyelve és csak hosszas vita után vették tudomásul a kereskedelmi miniszter választát, mely szerint az iskolát kétnyelvűvé nem teheti. — Hasonló okból megnyitották szeptemberben a városi reáliskolákat is, melyet fokozatosan nyolc osztályra fejlesztenek. Ime mind az állam, mind Fiume külön takarnak.

— **A „Vencsellői Református Nőegyesület”.** A Vencsellői Református Nőegyesület nt. László Gyula református lelkész, az egyesület felügyelője indítványára folyó év elsejétől kezdve minden második vasárnap délután, istentisztelet után, szavalatokkal egybekötve felolvasást rendezett. A felolvasást László Gyulané, az egyesület elnöke kezdte meg sorozatos előadásával a gyermek-nevelésről, melyben hallgatóit a krisztusi szeretet gyakorlására tanítgatja. Scholz Oszkár titkár az ember és földről beszélt népies nyelven. Nt. László Gyula lelkész úr a babona és kísértet fogalmát ismertette, mintegy felvilágosítva hallgatóit e balhiedelmekről, előadása alatt néma csendben hallgatta minden jelenlevő, élvezve a magas szárnyalású tanítást. A szavatok közül meg kell emlékeznünk Borzos Juliska úrleány szavalatáról, ki Ábrányi Emil „Csatatéren” című költeményének előadásával ismét tanújelét adta előttünk ismert tehetségének. Ez alkalommal is az egész hallgatóság ovációjában volt része s ezúton is köszönetünket fejezzük ki neki. Kovács Lajos okl. jegyző, az egyesület tanácsosa, mint afféle törvényismerő, persze a törvényeket magyarázta. Népies formában ismertette a telekkönyvet minden változatában, beszélt az adásvételekről, azok körüli eljárásról, az ingatlanok betáblázásáról, az ingó és ingatlan fogalmáról. Ez a két fogalom az, amelyet nemcsak a nép, de bizony sok tanult ember sem tud egymástól megkülönböztetni s igazán mily jól esett látni, amikor e két fogalomról beszélt, hogy a nép micsoda rendkívüli figyelemmel hallgatta. Egy más alkalommal az 1900 : XVI., 1902 : XIV. és 1912. évi VIII. t.-c.-ben lefektetett földművesek nyugdíjáról és balesetbiztosításáról tartott ismertető előadást. Ennek során ragadta meg figyelmét a népnek a temetkezési intézet, vagyis az Országos gazdasági munkás és cseléd segélypénztár III. csoportja, a temetkezési csoport. Azzal a kéréssel fordult az egyesület vezetőségéhez, hogy alakítsa temetkezési egyletet. Ugy-e, kedves olvasóim, nem háládatlan munka a népért való küzdelem, a vele való foglalkozás, ime,

mint a példa is bizonyítja. De mint látjuk, ott van a küzdők sorában László Gyuláné, László Gyula, tehát a papné és a pap, e két nemes gondolkodású lélek, kik mint Isten elhívott szolgálói, a reájuk bízott népet vezetik, nevelik és szeretik, értük küzdenek, nem várva senkitől elismerést, avagy köszönetet, elég köszönet és hála lelkiismeretük egyensúlya, tisztasága. És ott vannak velök a többi jók, pedig nem is újra keresztelték és ú. n. élő minták. (Sz. H.)

— **A magyar buza nemesítése.** Az eddigi jó tulajdonságok megtartásával többet termő búzaféleség létesítése régi kívánsága a magyar gazdáknak. Az ezen irányban hét év előtt megindított munkálatok eredményét most adta közre a magyaróvári országos m. kir. növénynemesítő intézet. Grabusz Emil ismerteti az eddigi eredményeket, melyek szerint ma már holdanként 2—3 mázsával többet termő, nemesített magyar búzaféleségek állanak rendelkezésre. Az ismertető füzetet az intézet díjmentesen küldi meg az érdeklődőknek.

— **A vencesellői község házból.** A vencesellői községben nemcsak fontos közigazgatási teendőket végeznek, hanem a társadalmi munkának egyik kiinduló pontja is. A közelmúltban ugyanis nagyszámú közönség érdeklődése mellett fejtegette *Kauzsay* gazdasági felügyelő a szövetkezeti állatbiztosítás nagy előnyét. A tartalmas előadás, melynek hatását *Olvhary* főszolgabíró lelkesítő felszólalása fokozta, meghozta gyümölcsét, mert eddig 40 gazda lépett a szövetkezetbe és 100 szarvasmarha biztosítását jegyezte. — Legújabbán ugyancsak a faluházán tartotta alakuló gyűlését az „Önkéntes Tűzoltó-Egylet”, melyet *Oltványi* Ödön tanácsos vezetett. Az auspiciumok után ítélve, remélni lehet, hogy a 35 tagból álló egylet szép missziót fog betölteni. Az alakuló közgyűlés főparancsnoknak *Tima* Tibor, takarékpénztári ügyvezetőt, alparancsnoknak Gergelyt jelölte egyhangúlag. Az egylet anyagi és erkölcsi támogatója *Dessewffy Miklós*, kinek adományaiért a közgyűlés köszönetet mondott; egyben köszönetét nyilvánította az előadó *Oltványi* tanácsosnak. — Eme dícséretes mozgalomnak egyik leglelkesebb mozgója *Tóth Gyula* főjegyző, ki a község népének anyagi és erkölcsi boldogulását szíven hordva, mindent elkövet, hogy előbbre vigye a falu szekerét. Hogy törekvése lelkes támogatókra talál a mai szociális felfogás mellett, csak természetes lehet.

— **A húsvéti locsolás betiltása.** Pécsen úgy látszik, nagyon elfajult a húsvéti locsolás. Évek óta azt tapasztalták ott, hogy piszkos szappanos vízzel locsolják nemcsak az ismerősöket, hanem a járókelőket is, amivel azok ruháját teszik tönkre. Ezért Pécsen 600 koronáig terjedhető büntetés terhe mellett tilos a húsvéti locsolás.

— **„Vasárnapi Ujság”** március 23-iki húsvéti száma a szokottnál nagyobb terjedelemben jelent meg s nagy mennyiségű pompás képet mutat be a húsvéti ünnepről, a Múcsarnok kiállításáról, *Bródy* Sándor új darabjairól, a legutóbbi bajnoki footballverseny, *József* nádor első feleségének, *Mária* Pavlovna orosz nagyhercegnőnek képe, képek a jégpusztításairól a Balatonon stb. Szépirodalmi olvasmányok: *Kvassay* Ede regénye, *Lévay* József, *Szabolcska* Mihály, *Petri* Mór, *Peterdi* Andor versei, *Szöllösi* Zsigmond novellája, egy érdekes francia regény. Egyéb

közlemények: *Mikszáth* Kálmán egy kiadatlan fiatalkori humoros levele, egy, *Mátyás* királyról szóló régi magyar ének szövege és kótája, *Várnai* Sándor, a most elhunyt író utolsó cikke s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték stb. — A „*Vasárnapi Ujság*” előfizetési ára negyedévre **öt korona**, a „*Világkrónika*”-val együtt **hat korona**. Megrendelhető a „*Vasárnapi Ujság*” kiadóhivatalában (Budapest, IV., Egyetem-utca 4. sz.). Ugyanitt megrendelhető a „*Képes Néplap*”, a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre **két korona 40 fillér**.

— **Új pálya.** A háborúba vonult s részben elpusztult bolgár-kertészek pótlására s egyben a jövő nemzedéknek egészséges és hasznos új kereseti forrás nyitására igen alkalmas pályának jelentkezik a *bolgár-kertészet*. A földmivelésügyi miniszterium internátussal kapcsolatos kertészképző iskolákat létesít, amelyekbe népiskolát végzett, 14—15 éves, egészséges, ép testalkatú fiúk vételnek fel. A tanfolyam három évre terjed, amelyen a fiúk gyümölcs- vagy zöldségtermelésben, esetleg a kertészet összes ágaiban alapos kiképzést nyernek. Az első esztendőben 250 korona *tartásdíj* fizetendő, a második évben ez 100 koronára száll alá, a harmadik évben már ingyenes az eltartás. A tanfolyam alatt a fiúk némi kereset is juthatnak, amit részükre gyümölcsözöleg helyeznek el s távozásukkor kézhez kapnak. A tanfolyam elvégzése után 10—15 tagú csoportokba osztatnak be, mint képzett kertészek s minden csoport 10—15 hold területű *földet kap* teljes felszereléssel, amiért az első három évben nem fizetnek bért, csak a három év leteltével. Az előállított termékek értékesítéséből idővel megválthatják az egész telepet. — A *Kálvin Szövetségnek* módjában lenne mintegy 10 protestáns (ág. hitv. vagy református) fiút elhelyezni. Felhívjuk a lelkész és tanító urak figyelmét s kérjük, hogy az alkalmasakat s akiknek szülői vagy gyámja a *tartásdíj* fizetésére hajlandók, bejelenteni szíveskedjenek a *titkári irodában* (Budapest, IV., Molnár-utca 17.) április hó 10-ig. Árva fiúk előnyben részesülnek. A jelentkezők bizonyítványai később is beküldhetők s ez alapon történik majd a kiválasztás.

— **Gyümölcsészeti tanfolyam tanítók számára.** A földmivelésügyi miniszter a tanítók számára gyümölcsészeti tanfolyamokat rendeztet. A tanfolyamok két részből állanak, fele tavasszal, fele ősszel esik meg. Mind a két alkalommal 4—4 napig tart. Akik a tavaszi tanfolyamon részt vesznek, kötelesek az őszi tanfolyamon is részt venni. Ilyen tanfolyamokat tartanak Algyógyon a földműves-iskolánál, április 8—11. napjain és szeptember hó 9—12. napjain; Baján a kertészsegéd-iskolában, április hó 2—5. és szeptember hó 2—5. napjain, végül Pápán a földműves-iskolánál, április hó 15—18. és szeptember hó 17—19. napjain. Egy-egy helyen 12 tanítót vesznek fel, akik II. oszt. vasúti menetjegyük árának megtérítésére és napi 5 korona ellátási díjra tarthatnak igényt. Aki már részt vett ilyen tanfolyamon, vagy faiskolájáért földhitelintézeti pályadíjat nyert, nem pályázhatik. A kérvényeket a felvétel iránt március hó 15 napjáig a földmivelésügyi miniszterhez kellett beküldeni.

— **A Hortobágy és a debreceni gazdák.** Amikor két évvel ezelőtt a város elhatározta, hogy a Hortobágy-pusztla testéből tizenkétezer holdnyi területet

kihasít, a gazdaközönség tiltakozott ellene s azt hangoztatta, hogy addig nem nyugszik meg a hasznosításban, míg a földművelésügyi miniszterium szakértői írásos véleményt nem adnak a kihasítandó terület használhatóságáról. Pár héttel ezelőtt ez a szakértői vélemény leérkezett Debrecen városához, sőt a miniszterium tervet is készített arról, hogy tizenkétezer holdnyi művelésre alkalmas terület milyen parcellákban adassék bérbe. Mielőtt a közgyűlés döntene a kérdésben, a város gazdasági albizottságát hallgatta meg a tanács. A bizottság, melynek tagjai túlnyomó részt gazdák, nem javasolják a parcellázási terv elfogadását, s noha régebben azon az állásponton voltak, hogy a miniszteri szakértők véleményét elfogadják, most kijelentik, hogy nem tetszik nekik a javaslat. Szerencsére a közgyűlés mégis elfogadja a parcellázást és a bérleteket még ez év őszén értékesíti.

— **Veszteségeink az 1911. évben.** A m. kir. kormány legutóbbi jelentése és statisztikai évkönyve alapján a 950 oldalt magában foglaló vaskos kötetből, csak a végeredményeket magában foglaló nyereségveszteségi végösszegekben következőképpen állanak az 1911. évi veszteségeink, melyeket a hazai protestantizmus a római katolicizmussal szemben vívott harcban szenvedett. Az adatokat teljes részletességben feldolgozva az egyházpolitikai törvények életbe lépte óta állandóan közlöm a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban. Az evangélikus egyház vesztesége 1911. évben az egész birodalomban a gyermekek vallására vonatkozó megegyezéseknél (a nyereség-veszteséget leszámítva) 545. (Az 1868. évi LIII. t.-c. 12. §-ához viszonyítva : 272-5) Áttérés folytán 261 ; felekezetből való kilépés folytán (a három visszatért levonásával) 195, összesen : 1001. Az 1910. évben volt : 853, az 1909-ben : 1031. Kivándorlás folytán (a visszavándorlók levonásával) 2571. A református egyház vesztesége az egész birodalomban a gyermekek vallására vonatkozó megegyezéseknél (a nyereség-veszteséget leszámítva) 207. (Az 1868. évi 55. t.-c. 12. §-ához viszonyítva : 1035) Áttérés folytán 361 ; felekezetből való kilépés folytán (a 14 visszatért levonásával) 258, összesen 826. Az 1910. évben volt : 1082, az 1909-ben : 995. Kivándorlás folytán (a visszavándorlottak levonásával) 1836. Mindaddig, míg e felekezeti harcban egyenlőtlen felek állanak egymással szemben, míg a róm. katolicizmus a maga jelenlegi vagyoni, anyagi, hatalmi eszközeivel és tekintélyével fog állani a négyszázados küzdelemben elerőtlenedett, csak híveinek visszatartására úttal protestantizmussal szemben, mindaddig a nyereségveszteség kétségen kívül mindkét félre nézve bizonyos. Ám állítsa a magyar állam a protestantizmust abba a közjogi előnyös helyzetbe, amelyben a római katolicizmus van, mi a nemzetfenntartó katolicizmussal szemben kétszeres kötelessége volna, mivel sorsuk azonos, vagy ha úgy tetszik, teremtsen a felekezet-

közi téren egyenlő viszonyokat, föltétlenül hisszük, hogy a protestantizmus a maga tisztultabb hitelveivel nem veszíteni, hanem győzni, előnyomulni, hódítani fog. Csak e két lét között választhatunk, de ebben aztán tüzedzett derékkal kellene megállni, mert a mai morzsákat kunyoráló és surrogátumokkal megelégedő egyházpolitikánk csak kárunkra lehet. Kassa. *Homola István* ev. lelkész.

— **A rendőrség és az iskolakerülők.** Radikális módon akarja megszüntetni az iskolakerülést egy városi tanács. Az iskolaszék tagjai ugyanis észrevették, hogy a kis iskolások igen sokat mulasztanak. Eleinte olyformán igyekeztek segíteni a bajon, hogy minden két-három hétben az iskolába citálták azokat a szülőket, akiknek gyermekei gyakrabban kimaradnak. Ez az eljárás nem járt sikerrel. Most a városi tanács drákói szigorúságra lépésre szánta el magát. Kimondotta ugyanis, hogy ezentúl a város rendőrei kötelesek elfogni minden 6 évesnél idősebb és 13 évesnél fiatalabb gyereket, aki oly órában mutatkozik az utcán, amikor az iskolában előadást tartanak. Természetesen az elfogott gyereket nem viszik a rendőrségre, hanem vagy az iskolába, vagy szüleinek lakására. Kétségtelen, hogy ennek az intézkedésnek meg lesz a hatása. Azt is kimondotta a város tanácsa, hogy egyetlen szegényt sem részesít segítségben, ha a gyermekei azok között szerepelnek, akik rendetlenül látogatják az iskolát. Az egész dologban az a legsajnosabb, hogy ez nem nálunk, hanem egy franciaországi városban történt.

— **Erkölesrendészeti központi hatóság felállítása.** A hivatalos lap holnapi száma fogja közölni a magyar királyi belügyminiszteriumnak 1913. évi 1294. számú rendeletét, amellyel a leánykereskedés megakadályozása, valamint a pornografikus közlemények forgalmának elnyomása végett létrejött nálunk az 1912. évi XLIX., illetve L. törvényekbe foglalt nemzetközi egyezmények értelmében felállítandó központi hatóságot kijelöli. Az említett nemzetközi megállapodásokban ugyanis a szerződő kormányok mindegyike kötelezettséget vállalt oly hatóság felállítására vagy kijelölésére, amelynek a szóbanforgó nemzetközi megállapodásokban részletesen körülírt feladata a leánykereskedés megakadályozásának, illetve a pornografikus közlemények forgalma elnyomásának ügyét a nemzetközi érintkezés gyorsítása és megkönnyítése érdekében központosítani. Ez okból nemzetközi megállapodásokkal elvállalt teendőket ellátását a miniszterelnökség hatáskörébe utalva, a nemzetközi megállapodások értelmében felállítandó erkölesrendészeti központi hatóságul a miniszterelnökség II. ügyosztályát jelölte ki. Ez erkölesrendészeti központi hatóság főnökéül a miniszterelnökség II. ügyosztályának ezidőszerinti főnökét, Joánovich Pál miniszteri tanácsost, helyetteséül pedig dr. Fejér László osztálytanácsost deszignálta s a hatósághoz vezetői, illetve helyettes vezetői minőségben dr. Schreiber Emil államrendőrségi rendőrtanácsost és Schaeffer Jenő kerületi kapitányt osztotta be. Az újonnan felállított erkölesrendészeti központi hatóság hivatalos helyiségei Ó-utca 48. szám alatt vannak. Lesz tehát a budapesti Kálvinista központ mellett egy újabb erkölesrendészeti központ is.

1407.

Pályázat.

A középszabolcsi református egyházmegyébe kebeleztet paszabi lelkészi állásra pályázatot hirdetek.

Javadalom a díjlevél szerint: 1. 116 hold föld (1200 □-ölével számítva), mindennemű adóját a lelkész fizeti; 2. lakás, 2181 □-öles belsőséggel; 3. Várady-alap címen 36 korona 50 fillér; 4. stóla egyházkerületi szabályok szerint; 5. 1336 korona földváltás jövedelme.

Megjegyeztetik, hogy az egyház az özvegy érdekében kegyeleti év iránt kérelmezett. Az új lelkész beköltözését e kérvény elintézése szabályozza. — Nehány darab gyümölcs- és tűzifa a hivatali utód által megváltandó lészen.

A pályázati kérvények az E. T. II. t.-c. 16. §-ában előírt okmányokkal felszerelve, 1913. évi április hó 24-ig Görömbel Péter espereshez Nagykállóba (p. h. Szabolcs m.) küldendők.

Debrecen, 1913 március 25.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

Felelős szerkesztő: FERENCZY GYULA Dr.

Munkatársak: Soltsész Elemér, dr. Veress István

Cs. és kir. szab. Amerikai Cottage-szivólégrendszer

Harmoniumokat

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállít

PAJKR REZSŐ ÉS TSA

Budapest, X. Delej-utca 25. szám.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

Részletfizetésre 8 K-tól feljebb.

Tanerőknek s lelkészeknek külön

:: százaléked- ::

mény.

Pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák.

Bérmentes szállítás az utolsó vasutállomásig.

Kérjen árjegyzéket pianók és pianinókról.

MAGYARORSZÁG LEGNAGYOBB ÉS LEGRÉGIBB FÉRFI-, FIU- ÉS LEÁNYKA RUHÁK TELEPE. ~~~~~ KÉSZEN ÉS MÉRTÉK UTÁN.

Nagytiszteletű Uram!

Van szerencsém tisztelettel értesíteni, hogy raktáram az ez időnyre szükséges férfi-, fiu- és gyermekruhákkal a legdusabban el van látva.

Czégem 1845-ben alakult és bátran mondhatom, hogy lelkiösmeretes szolid kiszolgálás folytán legjobb hírnévnek örvend. Raktáramon lévő ruházatokhoz az anyagot a bel- és külföld legelőkelőbb piaczaín szerzem be, azoknak minősége tehát kifogástalanul jó. — Az imponáns választék, valamint ama körülmény, hogy a ruhák saját műhelyemben személyes felügyeletem alatt a legképzettebb és legügyesebb szabászok által készítettnek, azon kellemes helyzetbe juttat, hogy a t. vevőközönség legkényesebb igényeit is kielégíthessem.

Mindezek, valamint a minden egyes darabon számokkal feltüntetett árak olcsósága, továbbá, hogy engedmény ki van zárva, igazolják, hogy a

Neumann M. czég

a LEGJOBB, LEGOLCSÓBB és LEGBIZTOSABB bevásárlási forrás és a n. é. vevőközönség már eddig is tanusított bizalmát megérdemli.

Kiváló tisztelettel

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari és kamarai szállító.

Haas Fülöp és Fiai

Debreczen, Piac-utca 59. sz. Kaszanyitzky mellett.

Szőnyeg-, függöny-, ágy-, asztal-
terítő és butor-szövet gyárosok.

Gyárak: Sopron és Ebergassing.

Elősmert régi jó hírnevű cég.

Telefon: 560. szám.

Telefon: 560. szám.

MOLNÁR FERENC

ZÁDOR LAJOS UTÓDA NŐI DIVATTERMÉBEN
fő-tér, városház épület.

A legszebb tavaszi ujdonságok: —

gyapju, costum és ruhaszövetek,
doubl és gangant selymek,
angol ruha vásznak és mosó
grenadinok,

mindenféle diszítések és napernyők,

női és gyermek felöltők

dus választékban megérkeztek.

Hajdu megye egyedüli, külföldön
tanult kötszerész mester

Telefon
1014. sz.

VIZÁRIUS SÁNDOR

Debreczen, Piac-utca 16. sz. Alföldi
Cakarékpénztár palota.

□□□

Készíti a jelenkor legjobb
sérvkötőit, haskötőit, kez-
tyűit, mülábakat, műkeze-
ket és egyenestartókat. ::

:: Miederekben nagy választék. ::